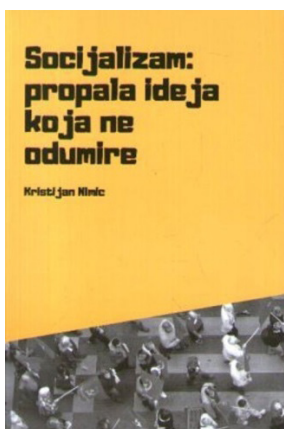

*Душан Достанић**

*Институт за политичке
студије, Београд*

О ЖИЛАВОСТИ СОЦИЈАЛИЗМА**

Kristijan, Nimic. 2019.
*Socijalizam: propala ideja
koja ne odumire, preveo Saša
Mirković.*

Beograd: Centar za
antiautoritarne studije, 384 str.

Пре тридесетак годи-
на чинило се да социјализам
нема чему да се нада у будућ-
ности. Берлински зид је пао,
а са њим и системи реалног
социјализма у централној и

источној Европи. Југославија
је нестала заједно са својим
моделом самоуправљања, док
су бивши комунисти, нека-
дашњи троцкисти, шездесе-
тосмаши и разни левичарски
дисиденти најједном мења-
ли капе и са муком срицали
прве лекције из либерализма.
Многи међу њима су на речи-
ма прихватили идеје слобод-
ног тржишта, приватизацију,
приватну својину, конкурен-
цију, партијски плурализам
и правну државу. До извесне
мере било је забавно посмат-
рати како су бивши партијски
функционери убеђивали и
себе и друге да су се они за-
право одувек залагали за де-
мократију, чак и онда када су
се надметали у верности пар-
тији. Запад је прослављао по-
беду у Хладном рату и веро-
вао да су његове идеје тријум-
фовале. Чак је и Кина правила
заокрете од социјалистичке
економије. На основу тога
су неки пребрзо изводили
закључке да је дошло време
„краја идеологија”, или су
ишли и даље проглашавајући
„крај историје”, јер је, како су
веровали, на сцени остао само
либерализам који није више
имао алтернативу. Либерална
демократија је проглашена за
једину игру у граду.

* Имејл адреса: dusan_dostanic@yahoo.co.uk.

** Рад је настао у оквиру научноистраживачке делатности Института за политичке студије, коју финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Истовремено, на светло дана изашли су не само беда и огромни економски промашаји комунистичких режима, сав њихов волунтаризам и ирационалност, него и масовни злочини комунистичких диктатора почињени у име једнакости и бескласног друштва. У том контексту је мало ко озбиљан могао задржати позитивно мишљење о социјализму. Исто тако, једва да се могло и помислити да ће за мање од тридесет година од пада комунизма социјализам поново постати привлачан и то баш на Западу. А управо се то догодило. Берни Сандерс (*Bernie Sanders*) је замало постао председнички кандидат Демократске странке, Џереми Корбин (*Jeremy Corbyn*) је у једном тренутку преузео вођство над Лабуристичком странком у Британији, док је социјалистичка Сириза у Грчкој освојила власт. Па ипак, тај развој у академској јавности није изазвао превелику пажњу, а социолози и политиколози су више бринули због раста „десног популизма” и покушавали себи да објасне како је такав скандал уопште могућ. Некима се чак привиђао и повратак фашизма против кога су позивали на општу мобилизацију. Да ли је академија једноставно благона-

клона према левици, па на повратак социјалистичких идеја гледа са одобравањем као на нешто позитивно и прогресивно? Или је повратак Марксу само реакција на економску кризу у којој се траже „нова” решења? У оба случаја мора се поставити питање зашто су социјалистичке идеје нашле тако плодно тле међу интелектуалцима на Западу и то упркос на више места доказаном неуспеху социјалистичких система? Нисмо ли на толико много историјских примера могли да се уверимо у очигледну истину да социјализам једноставно не функционише и да је у најмању руку политички проблематичан, а економски неефикасан? Али, левица никада није много марила за стварност, па ни данашњи социјалисти не обраћају пажњу на историјске чињенице, већ се од непријатних приговора бране пригодном паролом „то није био истински социјализам”. Тиме не само да се одбија напад, него се прелази у контраофанзиву, јер се тврди да је указивање на историјско искуство социјализма на делу заправо неискрено и само реторичка батина којом антисоцијалисти туку социјалисте, односно знак да „опонент нема интелектуалних капацитета да разуме

разлику између добре идеје и њене изврнуте примене”. Аргумент „добре намере” има већу снагу него повесно искуство.

Темељна књига Кристијана Нимица (*Kristian Niemietz*) *Социјализам: пропала идеја која не одумире*, а коју је на српски превео Саша Мирковић, бави се управо овим покушајем социјалистичке имунизације од критике. Нимиц убедљиво показује да је прича о неистинитости историјски испробаног социјализма дубоко погрешна, јер се углавном примењује након догађаја, то јест, након што је социјалистички експеримент нашироко дискредитован. Тек када пропадне и када постане срамота и оптерећење за социјалисте, социјалистички експеримент се ретроактивно редефинише и представља као неистински. Нимиц показује да су социјализму склони интелектуалци са Запада по правилу пролазили кроз три фазе у свом односу према социјалистичким експериментима. У првој фази нико није доводио у питање истинитост социјалистичког пројекта и интелектуалци нису штедели снагу у његовој одбрани. Друга фаза је фаза изговора „шта-ћемоса” у којој се социјалистички пројекат више не брани

директно, признају му се мањкавости и лоше стране, али се оне релативизују, а фокус премешта на племените мотиве уз потрагу за изговорима којима се могу оправдати лоше стране експеримента. Тек у трећој фази, када се очи више не могу затварати пред недостацима и када је социјалистички експеримент дискредитован употребљава се аргумент да ту по среди никада није ни био социјализам, већ нешто сасвим друго, док истински социјализам још чека своју шансу. На историјским примерима Нимиц сасвим јасно показује како су западњачки интелектуалци подржавали стаљинизам, маоизам, Кубу под Кастром, Северну Кореју, Црвене Кмере, албански хоџаизам, источнонемачке комунисте те напоследку Уга Чавеза (*Hugo Chavez*). Сваки следећи покушај успостављања социјализма дочекиван је са новим ентузијазмом и тако све од 1917. до Венецуеле која је још до недавно важила за пример „социјализма за 21. век”. Дакле, скоро сто година понављала се увек иста прича. Нимиц наводи велики број примера значајних интелектуалаца од Сиднија и Беатрис Веб (*Sidney and Beatrice Webb*), преко Џорџа Бернарда Шоа (*George Bernard Shaw*)

до Ноама Чомског или Церемија Корбина који су показивали разумевање за различите социјалистичке диктатуре. То нису били некакви маргиналци и екстремисти него угледни професори, утицајни новинари, значајни уметници, синдикални лидери, моћни политичари и кандидати за највише политичке функције.

Сваки следећи експеримент слављен је употребом сличних или истих фраза. Овај моменат је од особитог значаја, јер показује да су Западни „ходочасници” у свакој социјалистичкој земљи видели само оно што су од самог почетка и желели да виде – савршено друштво и остварени рај на земљи. Ипак, када се кривица за неуспех сваког појединачног пројекта социјализма више није могла сваљивати на „саботере” сви ходочасници су се дистанцирали и очекивали нови и успешнији покушај. Дакле, неуспеси социјализма не долазе отуда што је социјалистима недостајало добре воље. Нимиц јасно показује да социјализам није био „добра идеја” која је само лоше имплементирана, него да је од самог почетка реч о неостваривој и лошој идеји. Економска нерационалност, сиромаштво, затвореност, ауторитаризам и прогони неистомишљени-

ка нису случајна исклизнућа, него нужни пратилац социјализма који излази из његове економске логике.

Вредност ове књиге не лежи само у томе што је показао да је социјализам већ испробан и да је сваки пут пропао, нити у томе што је показала да су левичари сваки пут певали исте оде новом социјалистичком вођи. Ако се претпостави да су заговорници социјализма добронамерни и паметни људи, поставља се питање како је могуће да толико много таквих људи може толико дуго да заступа нешто што је очигледно погрешно. Позивајући се на студије Џонатана Хајта (*Jonathan Haytt*) и Брајана Каплана (*Bryan Caplan*), Нимиц покушава да одговори на ово питање. Такође, он показује да интелектуалци социјализам дефинишу преко очекиваног исхода. Уколико жељени исход изостане, онда следи изговор да то и није био истински социјализам. С обзиром на то да ниједан социјализам никада не производи такве исходе, закључује се да „истински социјализам још није испробан”. Тако је социјализам отпоран на стварност и у сталној предности у односу на оно што конкретно постоји, јер се лоше стране

постојећег система пореде са апстрактном утопијом, односно неком врстом Недођије или Дембелије.

Можда највећи недостатак ове књиге лежу у томе што се Нимиц није позабавио случајем југословенског самоуправног система и то не само због Брозових обожа-

вателја на Западу, већ и због свих оних који се овде још увек одушевљавају његовим делом. У сваком случају, сви они који још маштају о остварењу „социјализма са људским ликом” добро ће учинити уколико се озбиљно позабаве аргументима изнесеним у овој књизи.

* Овај рад је примљен 28. децембра 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 31. марта 2022. године.